

”... strax ovenfor Tveitevandet, ligger Gaarden Slettebakken, hvor man finder en smuk Kjøbstæds-Bygning, nogen Løvskov og en behagelig Udsigt over den hele Dal indtil Byen”

(Typografisk Statistisk Samling No 2, 1779)

Eiut AS

Kulturminnedokumentasjon Slettebakken hovedgård

Utgave: 1

Dato: 2016-08-30

DOKUMENTINFORMASJON

Oppdragsgiver:	Eiut AS
Rapporttittel:	Kulturminnedokumentasjon Slettebakken hovedgård
Utgave/dato:	1 / 12. aug. 2016
Arkivreferanse:	-
Oppdrag:	535246 – Reguleringsplan Slettebakken hovedgård
Oppdragsleder:	Katrine Bjørset Falch
Fag:	Plan og urbanisme
Tema	Kulturminner
Skrevet av:	Kjersti Ingolvsdotter Vevatne
Kvalitetskontroll:	Astrid Storøy
Asplan Viak AS	www.asplanviak.no

FORORD

Asplan Viak er engasjert av EIUT AS for å utarbeide en kulturminnedokumentasjon i forbindelse med reguleringsplan for Slettebakken hovedgård.

Kulturminnedokumentasjonen er utført av Asplan Viak AS. Arkeolog Kjersti Ingolvsdotter Vevatne har vært temaansvarlig og utført arbeidet med temarapporten. Endre Sten Nilsen har stått for deler av utredningen. Planområdet er befart. Sivilarkitekt Astrid Storøy har utført kvalitetssikring av dokumentasjonen.

Bergen 15.08.16

Oppdragsleder
Kjersti I. Vevatne

Kvalitetssikrer
Astrid Storøy

Innholdsfortegnelse

1	Bakgrunn for planarbeidet	4
1.1	Bakgrunn.....	4
1.2	Intensjon med planforslaget	4
2	Mål og metode	5
2.1	Mål og metode	5
2.2	Influensområdet	5
3	Kulturminner og kulturmiljø i planområdet - Slettebakken og bydelen.....	5
3.1	Kjente kulturminneobjekt i databaser og register	5
3.2	Generell kulturhistorisk bakgrunn	6
4	Gjennomgang av bygninger og anlegg i planområdet.....	13
4.1	Våningshuset	14
4.2	Uthus (vedbod).....	19
4.3	Vognskjul	20
4.4	Løe (revet)	22
4.5	Skur (rives).....	23
4.6	Hagen	24
4.6.1	Grusvei / asfaltvei – del av Slettebakksveien og del av Vilhelm Bjerknesvei....	26
4.6.2	Gangvei og allé – del av Slettebakksveien	27
5	Kulturminner og kulturmiljø i influensområdet	32
6	Verdivurdering og oppsummering.....	33
7	Litteratur og kilder.....	35

1 BAKGRUNN FOR PLANARBEIDET

1.1 Bakgrunn

De sentrale grunneierne innenfor planområdet har gått sammen om å utarbeide reguleringsplan for planområdet med tanke på å utvikle deler av området til boligbebyggelse. Området, betegnet som Slettebakken hovedgård, ligger sentralt plassert mellom senterområdene for Fantoft og Slettebakken i et godt etablert boligstrøk med kort gangavstand til bybanestopp i begge de nevnte senterområdene.

1.2 Intensjon med planforslaget

Hensikten med planen er å legge til rette for utvikling av boliger i deler av planområdet. Innenfor plangrensen finnes det store kulturminneverdier, bl.a. et fredet lysthus oppført på slutten av 1700-tallet. Det er et mål for planforslaget å sikre og bevare bygget med tilhørende hageanlegg og uthus. Det er også grønne interesser innenfor planområdet, da særlig kollen som ligger mellom hovedgården og Vilhelm Bjerknes vei. Det nye byggeområdet er derfor lagt på østsiden av kollen, trukket ut mot vegen. Dette gjøres for å bevare så mye av kollen som mulig slik at den fortsatt kan være en grønn lunge i nærområdet, og en buffer til den historiske bebyggelsen.

Det vises til planbeskrivelsen og plankart for utfyllende opplysninger om planen.

Slettebakken gård ble i 1927 fredet. De senere år er det gjort en presisering av fredningsvedtaket der det går fram at hovedbygningen, uthus og vognskjul er fredet (Askeladden ID 87158-1, 3 og 4). Fredningen omfatter eksteriør og interiør i bygningene, og inkluderer hovedelement som planløsning, konstruksjon, materialbruk og overflatebehandling, i tillegg til detaljer som vindu, dører, gerikt, listverk, ildsteder og fast inventar. Hage, veier og steingarder er ikke fredet.

2 MÅL OG METODE

2.1 Mål og metode

Hovedmålet med kulturminnegrunnlaget er å skaffe kunnskap om kulturhistoriske verdier i plan- og influensområdet, slik at dette kan legges til grunn ved utforming av reguleringsplanen. Kulturminnedokumentasjonen omfatter en sammenfatning av de opplysninger det er offentlig tilgang på som gjelder Slettebakken hovedgård og omkringliggende kulturmiljø.

Planområdet og boligen er befart og fotografert utvendig og innvendig. Historiske kart og bilder har vært viktig som kilde i denne rapporten. Fotografier uten oppgitt kilde er tatt av Asplan Viak.

2.2 Influensområdet

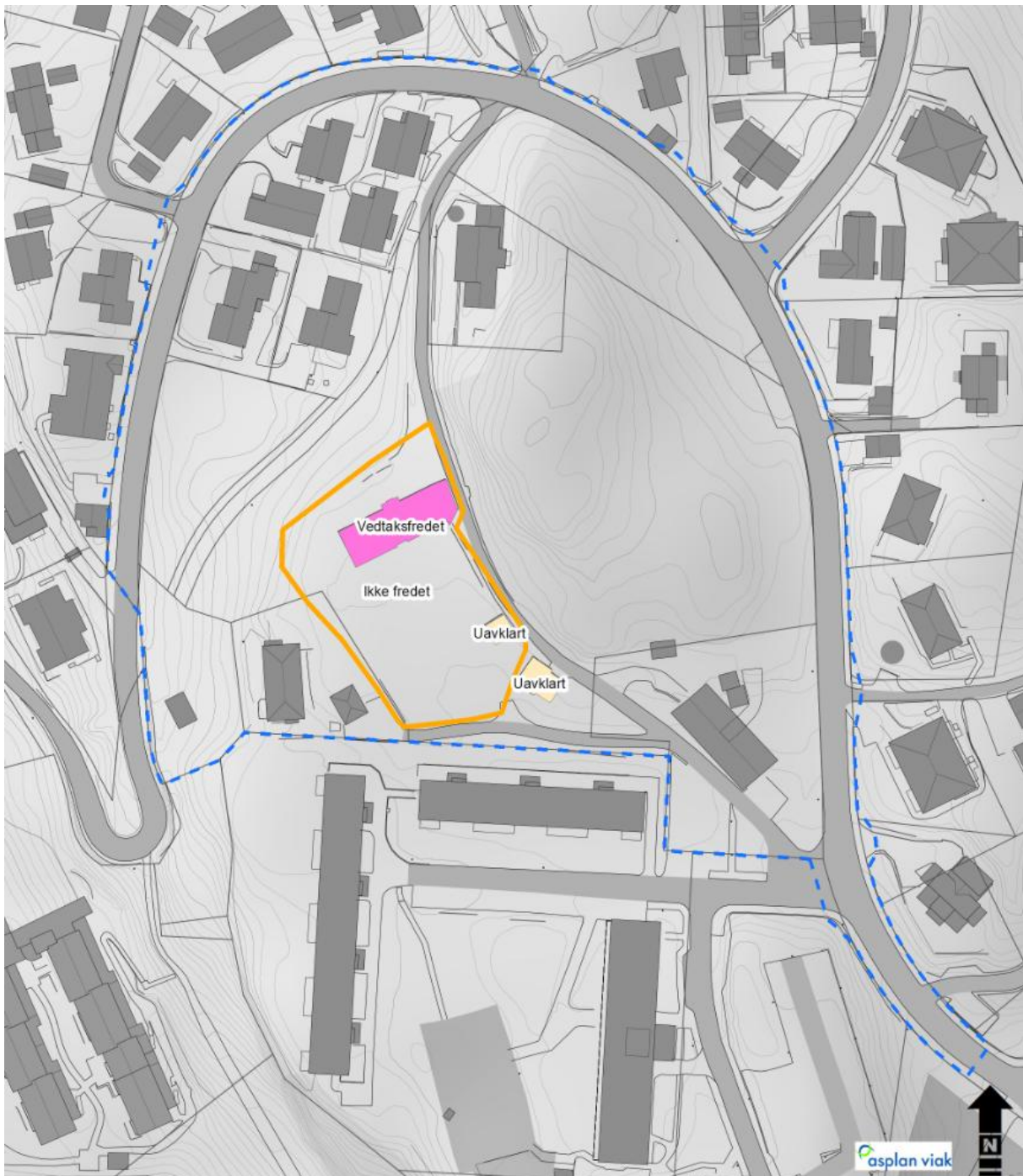
Områder der man venter at kulturminner og kulturhistoriske verdier kan bli påvirket direkte eller visuelt av reguleringsplanen, er definert som influensområde. Influensområdet blir påvirket blant annet av tiltakets lokalisering og utforming, visuelle sammenhenger, vegetasjon og landskap.

3 KULTURMINNER OG KULTURMILJØ I PLANOMRÅDET - SLETTEBAKKEN OG BYDELEN

Slettebakken er et område i Årstad bydel, beliggende i østsiden av Bergensdalen og 5 km. sørøst for Bergen sentrum. Slettebakken er først og fremst et viktig boligområde i Bergen, dominert av eneboliger, rekkehus og blokkbebyggelse. Årstad var egen kommune fram til 1916 da den ble innlemmet i Bergen kommune.

3.1 Kjente kulturminneobjekt i databaser og register

Innenfor plangrensen ligger det fredete hovedhuset på Slettebakken gård. I tillegg er hagen registrert som ikke fredet. Det er også kartfestet et uthus og et vognhus som har uavklart vernestatus. To av byggene er også registrert i SEFRAK. I tillegg er driftsbygningen, lengst til venstre i kartet under, registrert i SEFRAK. Dette bygget er nylig revet.

Figur 1. Kartet viser grense for reguleringsplanen med kulturminner slik de er oppført i Askeladden, nasjonal database for kulturminner. Vernestatus for objektene er påført. Merk at det er gjort en presisering av ferdningsvedtaket, og uthusene er også fredet. Vernestatus i Askeladden er ikke oppdatert.

3.2 Generell kulturhistorisk bakgrunn

Slettebakken er å anse som et av de større lyststedene i Bergen. Gården ble dyrket opp som plass under Natland, og ble kjøpt av borgermester Lars Søfrensson i 1668. Eier fra 1783 til 1813 var den bergenske borgeren og embetsmannen Hillebrand Harmens. Han eide også nabogårdene Fantoft og Storetveit.

Lystgårder ble vanlig i løpet av 1700-tallet, og de var eid av de rikeste i byene. På lystgårdene kunne overklassen trekke seg tilbake til selskapelighet, hageliv og ro. Blomstringstiden for lystgårdene var fra midten av 1700-tallet til midten av 1800-tallet. Hovedhusene lå ofte markant til i landskapet; gjerne på en høyde med vidt utsyn, eller på kanten av et platå – slik tilfellet er for Slettebakken. Lystgårdene hadde planlagte hager. På 1700-tallet var de gjerne små og symmetriske med fransk påvirkning. På 1800-tallet ble hagene mer naturpreget. Johan F.L. Dreier har gjengitt lystgården og hagen på Slettebakken i et prospekt fra 1808 (se illustrasjonen under).

Hovedhuset som står på Slettebakken i dag skal ha bli bygd av Hillebrand i 1786. Sønnen Christopher overtok etter farens død, og eide Slettebakken til sin død i 1829. Høker Svend Ruus overtok gården samme år, og skal ha modernisert hovedhuset. Huset fikk da portal med buet rokokko-omramming og dørblad i tidlig empiriestil (Kilde: Bergen Byleksikon).

Figur 2. Prospekt av Dreier 1808. Hovedhuset sentralt i bildet. Til venstre sees Slettebakkveien som fortsetter inn i Fana herred. I venstre bildedel ligger Fantoft gård og til høyre Storetveit. Nordåsvannet i bakgrunnen.

Fra midten av 1800-tallet ble det drevet ordinær gårdsdrift på Slettebakken. Årstad matrikelkommisjonen av 1867 beregnet gårdenes størrelse og avling for å kunne anslå verdi og skyld. Slettebakken gård hadde ifølge protokollen 10 mål åker og 170 mål england: 110 mål var godt england, 40 mål middels og 20 mål «slet» england. Årlig «utsæd» var 25 tønner havre, 25 tønner poteter og 2990 «Boger Hø, Haa og Halm». På gården var det registrert 17 ½ kyr og to hester. Det som gården hadde av skog, ble brukt til ved. Jorda var

middels godt dyrket, men ble karakterisert som «Tungbrugt», «Grundlændt», og gården hadde lang vei til byen. Dette reduserte verdien, som kommisjonen anslo til 4340 spesidaler. Av de til sammen 78 eiendommene i kommisjonens oversikt, var det likevel bare fem bruk som hadde høyere verdi: Solheim, Krohnsminde, Kronstad, Haukeland og Årstad. Til sammenligning var Landås anslått til en verdi på 3740 spesidaler (Kilde: Bergen byarkiv, nettoppslag om Slettebakken).

Veien forbi lyststedet - Slettebakksveien - skal ha blitt bygd av Lars Søfrensson som overtok i Slettebakken i 1668. Det antast at veien var kjørbar på slutten av 1700-tallet.

Slettebakksveien ble en av hovedårene inn mot Bergen fra sør, og gikk forbi gårdene Fridalen, Langhaugen og Fageråsen, og videre ned mot Tveitevannet. Derfra gikk den opp til Slettebakken, delvis parallelt med dagens Vilhelm Bjerknesvei.

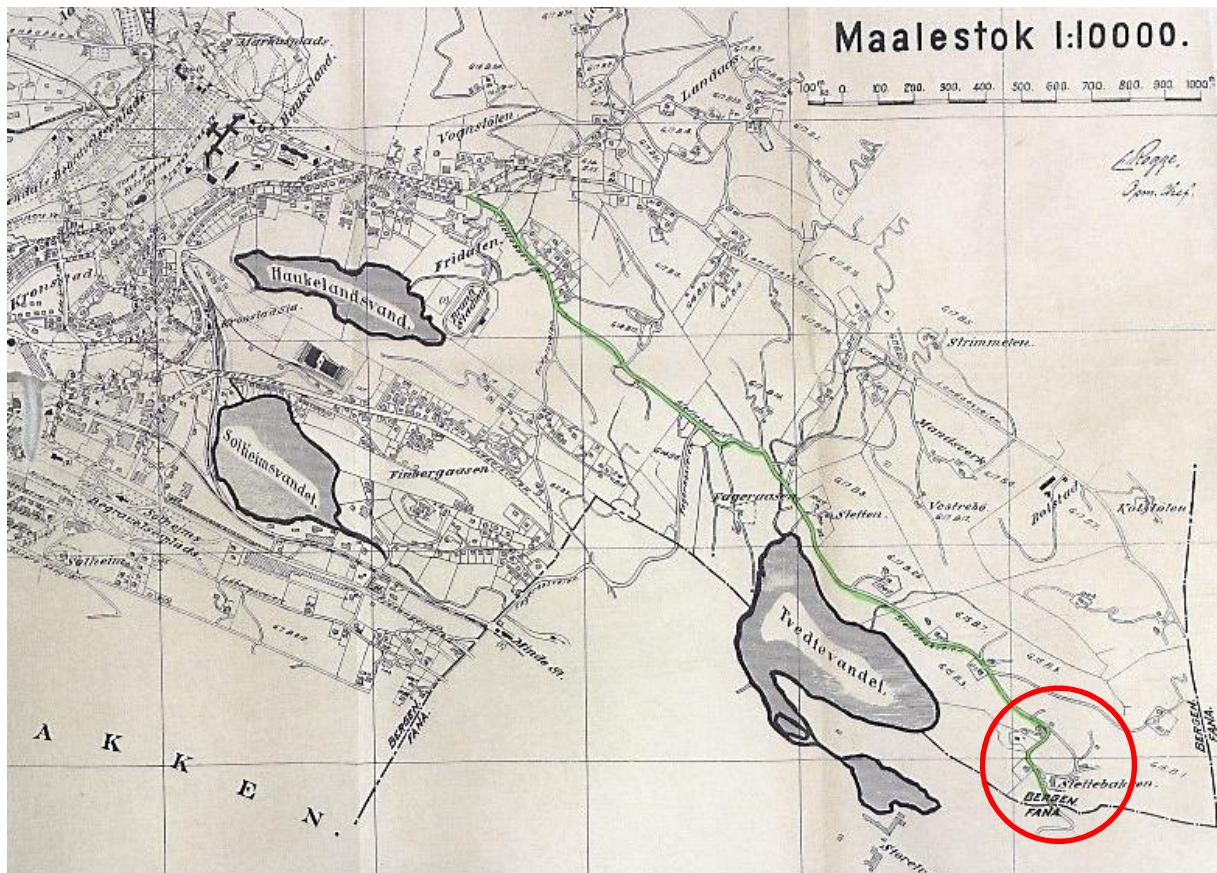

Figur 3. Utsnitt av kart fra 1772 der Slettebakken er vist med symboltegn for "Store Gaarde". Forbi gården går en vei inn mot Bergen. Bergen by ligger til høyre i kartet. Kilde: Statens kartverk.

I de eldste kartene der detaljer er synlig, ser man at veien svinger seg rundt Slettebakken gård. Det eldste løpet for veien gikk rundt hele tunet, som vist på kartutsnitt under.

Figur 4. Detalj fra kart tegnet av kaptein J. Thodal. Kartet er datert 29. september 1784. Oppbevares av Magne Thunes.

Figur 5. Utsnitt av kart over Årstad fra 1921 med Slettebakksveien tegnet med grønt. Man ser at hovedveien ikke er tegnet rundt sløyfen forbi selve tunet. Arkiv etter Oppmålingsvesenet, Bergen Byarkiv.

I løpet av 1800-tallet ble det anlagt vei nordover fra tunområdet. På 1950-tallet ble Vilhelm Bjerknesvei bygget for å delvis erstatte den gamle Slettebaksveien. Bare mindre rester av gamle Slettebakksveien finnes i dag.

Utbyggingen av området rundt Slettebakken begynte på 1930-tallet, men skjøt for alvor fart etter krigen. Området endret seg fra å være åpne landbruksareal til å bli moderne boligområder.

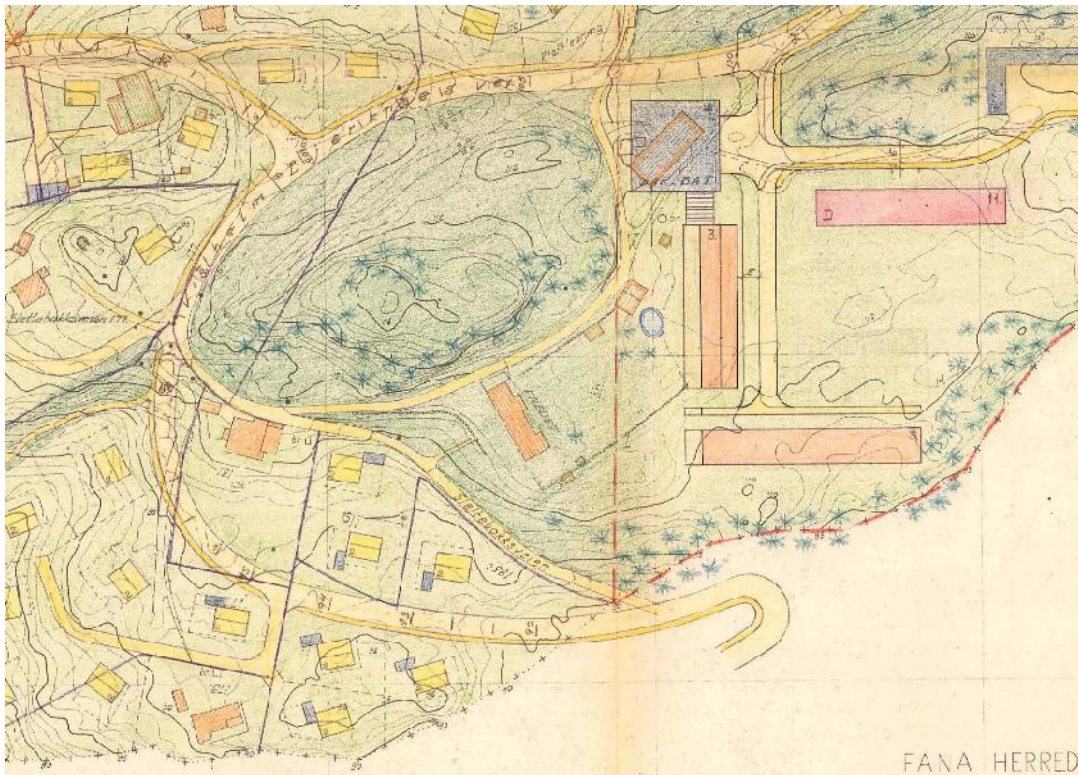

Figur 6. Flyfoto over Slettebakken, 1951. Kilde: Bergenskart.no

Figur 7. Flyfoto som viser Slettebakken gård i 1961. Nye boligblokker er reist øst for lystgården. Widerøe's Flyveselskap A/S. Billedsamlingen UiB.

I 1959 skjøt den store utbyggingen på Slettebakken fart. I løpet av relativ kort tid ble området endret fra å være jordbruksland til å bli en ny bydel med flere høy- og lavblokker sør og nordøst for planområdet og mer villabebyggelse øst, nord og vest for planområdet.

Figur 8. Utsnitt av kart som viser forslag til reguleringsplan for Søre Slettebakken. Kartet er fra 1955 med korrigeringer i 1958. Sentralt ser man hovedhuset på Slettebakken markert med "fredet". Hagedammen ved vognskjulet er vist. Kilde: Bergen Byarkiv.

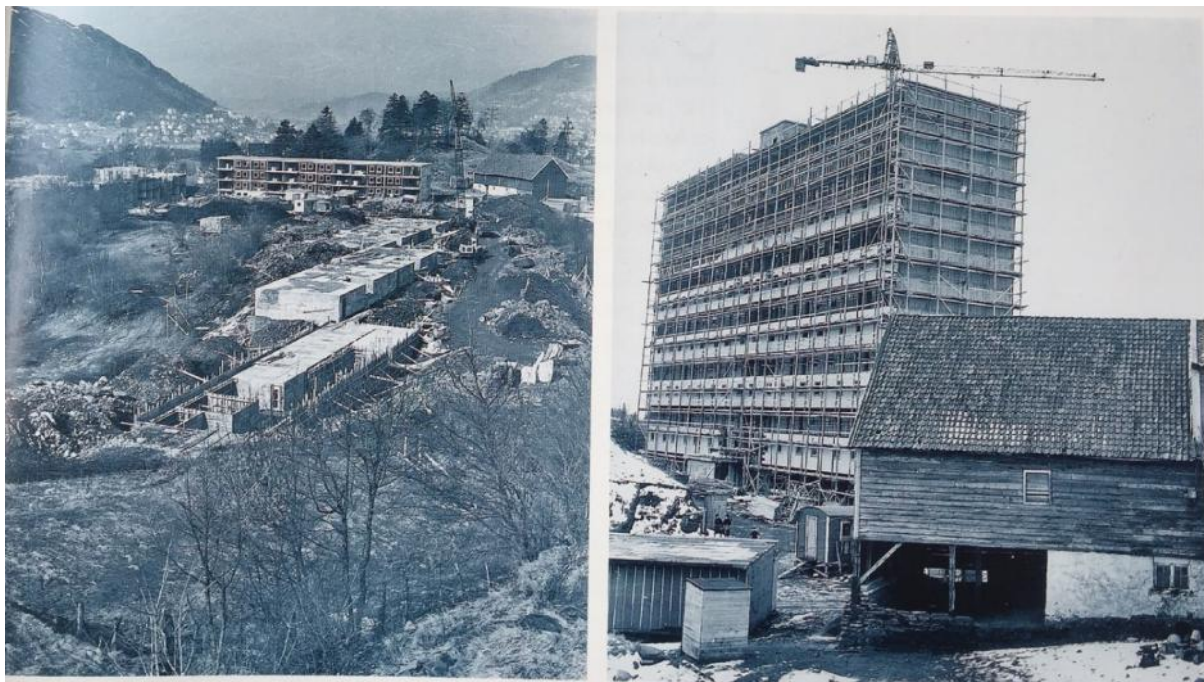
Den søndre delen av Slettebakken var det siste store sammenhengende boligområdet som ble bygd ut i gamle Årstad kommune. Her ble tomteutnyttelsen langt høyere enn i de andre boligstrøkene på Slettebakken. Området søndre Slettebakken omfatter området på østsiden av Vilhelm Bjerknesvei, fra Tveitevannet i nord til kommunegrensen mot Fana i sør og vest. I reguleringsplanen for Slettebakken var det her planlagt lav bebyggelse, men i 1955 og 1956 ble det vedtatt nye planer for området som økte utnyttelsen betraktelig. Det var fortsatt bolignød i Bergen og bystyret ønsket flest mulig boliger til en lavest mulig pris. De gikk derfor inn for å bygge tettere og høyere enn det som var planlagt i reguleringsplanen fra 1950. På platået sør for Slettebakken gård skulle det plasseres fem mindre punkthus, mot bygrensen til Fana fire høye høyblokker og langs Vilhelm Bjerknesvei skulle det bygges tre og fireetasjes boligblokker i tun.

Figur 9. Vilhelm Bjerknes vei. Blokkene reiser seg på Slettebakken. Helt i venstre billedkant ser vi låven som tilhørte Slettebakken hovedgård, denne er nå revet. Widerøe's Flyveselskap A/S. Billedsamlingen UiB.

Det var også planlagt forretningshus, barnehjem og kirke. Plasseringen av punkthusene og høyblokkene på toppen av plataet vakte protester. Mange mente at utbyggingen ville føre til at det både strøket og den vakre utsikten fra Birkelundstoppen ville bli ødelagt.

Detaljreguleringsplanen ble vedtatt i 1959 og det ble nå bestemt at boligallet skulle økes til 735 leiligheter, noe som var en fordobling i forhold til planene de opprinnelige planene. Dette ble imidlertid redusert til 680 leiligheter. Søndre Slettebakken boligblokker ble reist på rekordfart og sto ferdig i 1961. Utbyggere var B.O.B. og arkitekter var firmaet Aall og Løkeland. Blokkene på toppen av Vilhelm Bjerknesvei ble reist av Vestbo og sto ferdig i 1961-65.

Figur 10 faksimile av side 49 fra "Her bygger vi" fra 2006 av Jo Gjerstad. Bildene viser utbyggingen på Slettebakken. I bilde til venstre ligger våningshus, vognskjul og vedbod skult bak blokken på tre etasjer. Bilde til høyre viser låven som nå er revet.

4 GJENNOMGANG AV BYGNINGER OG ANLEGG I PLANOMRÅDET

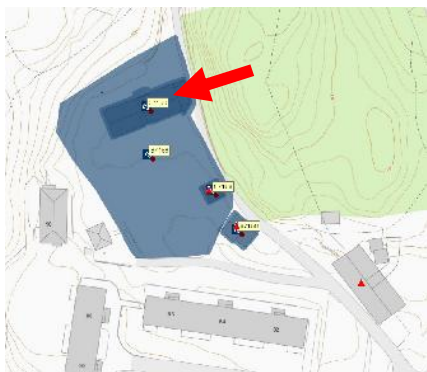
I dag består anlegget av hovedbygningen fra 1783, som sannsynligvis inneholder deler fra et eldre hus, samt et vedskjul og et vognhus. Disse to siste er trolig fra tidlig 1800-tallet. I tilknytting til anlegget er det også store tørrmurer rundt den opprinnelige hagen. Det har vært en hagedam i sørlig ende, men den er nå borte. Veien langs den østlig delen av anlegget er en rest av den opprinnelige Slettebakkveien. Det samme gjelder deler av gangveien som ligger nord for anlegget. Hovedbygningen ble fredet i 1927.

Gården var i drift frem til 1960-tallet. Det var fram til 1990-tallet hester på gården. Låven fra slutten av 1800-tallet var svært skadet av stripet borrebille. Etter skader som følge vinterstormen Nina ga kommunen pålegg om rivning. Driftsbygningen ble revet i 2015.

Hovedbygningen er godt dokumentert gjennom oppmålingstegninger fra 1926, senere tilstandsvurderinger og artikler i ulike publikasjoner blant annet i *Eldre Bergens-arkitektur II* og *Bergenske Lyststeder* av Bjørn Trumpy. Hordaland fylkeskommune ved fylkeskonservatoren laget i perioden 2010 til 2012 en gjennomgang rom for rom i våningshuset. Det er siden denne gjennomgangen både gjort en tilstandsvurdering av våningshus og driftsbygning (Asplan Viak 2015) og noen bygningsarkeologiske undersøkelser (Hordaland fylkeskommune og Asplan Viak). Disse siste undersøkelsene har avdekket det opprinnelige tapetet i salene på loftet mot vest og den store salen i første etasje

mot øst. Man fant også den opprinnelige malte lafteveggen, samt malerier på lafteveggen under dagens trapp. Grunnet de tidligere arbeidene med beskrivelser og dokumentasjon av hovedhuset, omtales bare hovedtrekkene ved dette bygget i denne dokumentasjonen.

4.1 Våningshuset

Bygningshistorie

Våningshuset til Slettebakken hovedgård ligger ute på kanten av en naturlig terrasse, på et høydedrag som skyter ut i Bergensdalen. Øst for huset ligger en knaus som tidligere var beite. Huset ligger åpent til med vidt utsyn nord- og vestover. Mot sør, bak huset, ligger en flat skjermet hage med store tørrsteinsmurer som går fra hver side av hovedbygningen av hovedbygningen i retning nord-sør.

Bygningen og hageanlegget kan man se i et prospekt av Dreier fra 1808 (Figur 2). Det finnes rester av dette anlegget både nord og sør for huset. Den eldste tegningen er av bygningen finnes på et kart fra 1784 (Figur 4). Det er her et også et oppriss som viser en nordfasade identisk med Dreiers prospekt. Kartet og fasadeoppriisset viser også en bygning øst for hovedbygningen. Proporsjonene på bygningene slik de er fremstilt i kartet er ikke lik dagens bygning.

På Dreiers prospekt skimtes det også en bygning øst for hovedbygningen. Denne er borte på de tidligste fotoene og senere kart. I all hovedsak er fasaden mot nord, slik den er vist i disse to opprissene fra rundt 1800, bevart. Det er satt inn et ekstra vindu øst for hoveddøren, og to smale vinduer vest for hoveddøren er i dag et større vindu. Huset har også fått et tilbygg på østsiden mot veien. Våningshuset ble oppmålt av Peter Andersen og O. Olsen i 1926 (plan, fasade, snitt og detaljer og situasjonsplan), publisert i Eldre Bergensarkitektur II, Bergen 1941. Det ble omkring 1920 tatt både eksteriør- og interiørbilder av Olai Schumann Olsen.

Figur 11. Eldste kjente foto av fasaden mot sør. Bildet er udatert antakelig fra perioden 1890 til 1910. Lauritz Bekker Larsen. Billedsamlingen UiB.

Figur 12. Fasaden mot nord. Bildet er udatert men antakelig fra perioden 1890 til 1910. De senere foto og oppmålinger fra 1926 viser 1700-tallsvinduer på hele fasaden. Vinduene like øst for inngangsdørene vises her som en 1800-tallstype. Lauritz Bekker Larsen. Billedsamlingen UiB.

Figur 13. Fasade mot nord, bilde tatt 1920-1924. Fotograf Olai Schumann Olsen. Billedsamlingen UiB.

Bygningsbeskrivelse

Hovedbygningen på Slettebakken er et langstrakt trehus i en etasje, laftet og kledd med hvitmalt liggende vestlandspanel og med pannetekt, utsvaiet saltak med enkeltkrum tegl. Omtrent midt på hver langsida er det en ark med gavl uten svai, og på nordsida er det en kvist med buet tak på hver side av arken. Under huset ligger to kjellere av kalket gråsteinsmur. Ved østgavlen er det et tilbygg med lavt valmtak, og ved det sørøstre hjørnet er det et overbygg i tre over hageporten. Hovedfasaden er i nord med hoveddør i midten under arken. Framfor døren er det en murt dobbeltrapp med jerngelender med messinkuler på stolpene. Fasaden er ikke symmetrisk. Vindusplasseringene er bestemt etter rommene ovenfor. Langsida mot sør har to åpne svaler med rundbuede arkader av tre og golv av brune og hvite steinfliser. Vinduene mot sør og øst er smårutede 1700-talls vindu med listverk av tre ulike typer (rett eller buet overkant med sluttstein, og rett overkant uten sluttstein). De andre fasadene har både smårutet 1700-tallsvindu og storrutede krysspostvindu av 1800-tals type. Også dørene har empirepreg. Hele huset er malt hvit med unntak av dører og detaljer i svalgangen som er røde.

Mye av rominndelingen fra slutten av 1700-tallet er bevart. Det samme gjelder listverk og dører i rokokko. En litt «rotete» grunnplan kan tyde på ombygginger tidlig på 1800-tallet, og kan også indikere at deler av et eldre hus ble brukt på slutten av 1790-årene da dagens bygg ble reist. Blant annet finnes det veggmalier midt i huset, bak dagens trapp med typisk barokk fargebruk og enkelte dører og listverk med barokk karakter i den vestre delen av huset. Dagens overflater i bygget er stort sett fra etterkrigstiden.

I hver ende av bygningen i loftsetasjen ligger to mindre saler. Begge er omtrent like store med fire dører inn til fire kammer. Salen mot vest er svært forseggjort med innebygde skap med glassdører i rokokkostil. Den opprinnelige formen og interiøret i disse skapene er bevart. I husets første etasje er den store salen bevart med den opprinnelig tapet bak en plateledning. Mot nord er 1700-tallsvinduerne bevart og en ovn i empirestil fra slutten av 1700-tallet bevart.

Figur 14. Våningshuset på begynnelsen av 1920-tallet. Foto: Olai Schumann Olsen. Billedsamlingen UiB.

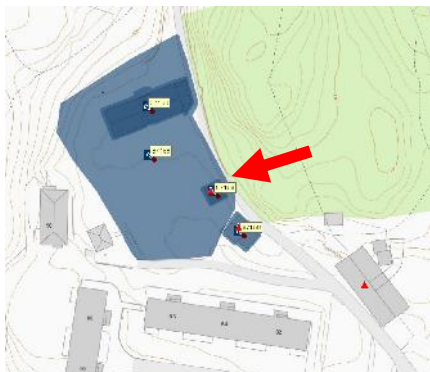

Figur 15. Bildet er tatt tidlig på 1920-tallet. Foto: Olai Schumann Olsen. Billedsamlingen UiB.

Figur 16. Ovn på Slettebakken. Antakelig mellom 1890 og 1910. Tapet som vises på bildet er i dag skjult av platekledning. Foto: Lauritz Bekker Larsen. Billedsamlingen UiB.

4.2 Uthus (vedbod)

Bygningshistorie

Ukjent, er ikke vist i kart fra 1784 eller Dreiers prospekt, men er en del av fredningen fra 1927. I Askeladden har uthuset vernestatus uavklart.

Bygningsbeskrivelse

Uthuset er oppført i en etasje og ligger i sørøstre del av hagen. Hagemuren utgjør den ene langveggen i uthuset. Dette er en høy tørrmur i gråstein. Uthuset har enkel reisverkskonstruksjon med utvendig supanel (dels gammelt panel med kvartstaff, dels uprofilert panel). Saltaket er tekket med nye, taksteinsimiterte plater. I gavlen mot nord er det en balbankdør med gamle beslag og gamle profilerte gerikter. I sørgavlen er det en labankdør med mellomrom mellom bordene. Døra i nord er rød, ellers er bygget hvitmalt. Innvendig er ett rom med jordgulv. Synlig reisverkskonstruksjon og takverk med betor, taksperre og sutak. Inne i bygget er det en vedbinge som delvis er laget av en gammel labankdør med original låsemekanisme.

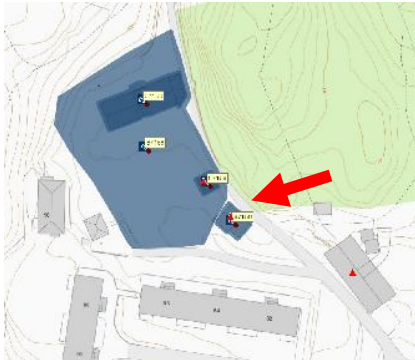

Figur 17. Vedbod sett mot sørøst

Figur 18. Vedbod sett mot øst

4.3 Vognskjul

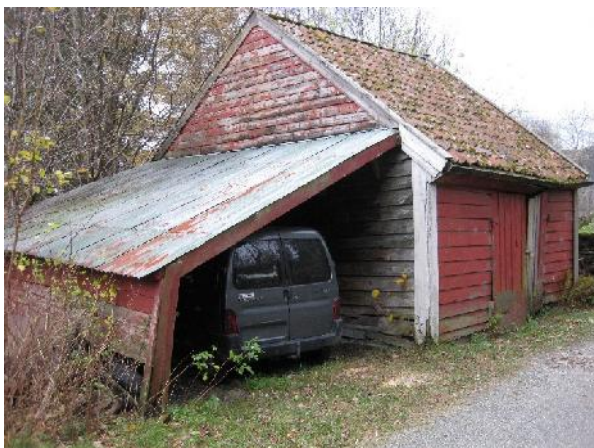

Bygningshistorie

Vognskjulet ligger inn mot veien forbi Slettebakken. Dette er en reisverksbygning, muligens grindverk. Beslag på dørene kan indikere at bygningen kan dateres til sent 1700-tallet. Det kan ikke utelukkes at beslagene er gjenbruk. Kartet fra 1784 viser at det finnes en bygning der vognskjulet står i dag. Askeladden har vognskjulet vernestatus uavklart.

Bygningsbeskrivelse

Bygning er oppført i en etasje i sørøstre del av hagen. Reisverkskonstruksjonen har utvendige liggende panel, saltak tekket med gammel rød tegl mot øst og gammel bølgeblekk mot vest. Takrennene er av tre. I sørgavlen er det et tilbygg med pulttak tekket med bølgeblekk. Bakveggen på tilbygget består av en gråsteinsmur. Mot øst er bygget åpent. Eldre supanel, mot sør nyere falset kledning. Mot øst er det en tofløyet port kledd med stående bord med smale overliggere og gamle beslag. Mot øst er det et gammelt smårutet vindu med to rammer over hverandre med i alt 4 x 2 ruter. Vinduet har skader. I sør er det et nyere vippevindu. Det nye panelet er umalt, ellers er bygget rødmalt med ett hvitt hjørnebord.

Figur 19. Vognskjulet, sett mot vest

Figur 20. Sett mot sør.

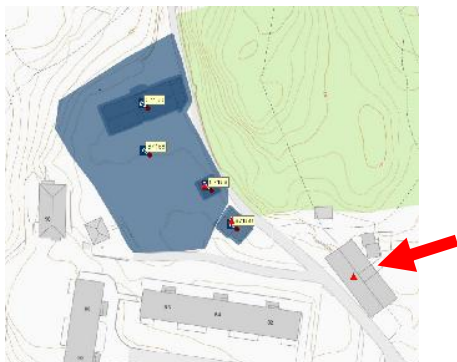

Figur 21. Flyndrehengsel på vognskjulet

Figur 22. Sett mot øst.

4.4 Løe (revet)

Bygningshistorie

Dette er en enhetslåve med SEFRAK id 101485, men er ikke tidfestet i SEFRAK. Låven ble revet våren 2015 etter pålegg fra kommunen. Løen var ikke en del av Slettebakksanlegget slik det er registrert i Askeladden.

Det finnes ingen kjent dokumentasjon på bygningshistorien til denne bygningen. Planløsning og byggeskikk tilsier at den trolig er oppført etter 1850.

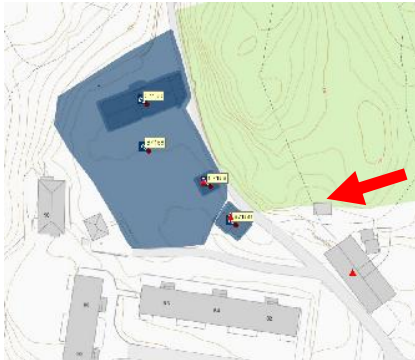
Bygningsbeskrivelse

Første etasje av låven var oppført i slemmet mur med stall og fjøs. Mot sør lå det en møkkakjeller. Andre etasje, som besto av et stort, åpent rom, hadde stolpekonstruksjon med enkelte rotknær som skråavstivere. I nord var det en dobbel låvedør mot oppfylt terreng. Lås av eldre type var bevart. Det var et høyloft via låvebro mot øst. Låven var kledd i uprofilert rødmalt panel. Taket var tekket med takstein av rød tegl.

Figur 23. Driftsbygningen på Slettebakken.

4.5 Skur (rives)

Bygningshistorie

Ukjent. Flyfoto viser at skuret er bygget mellom 1951 og 1970. Skuret er inngår ikke som del av anlegget på Slettebakken som er registrert i Askeladden.

Bygningsbeskrivelse

Uisolert brakke uten antikvarisk verdi.

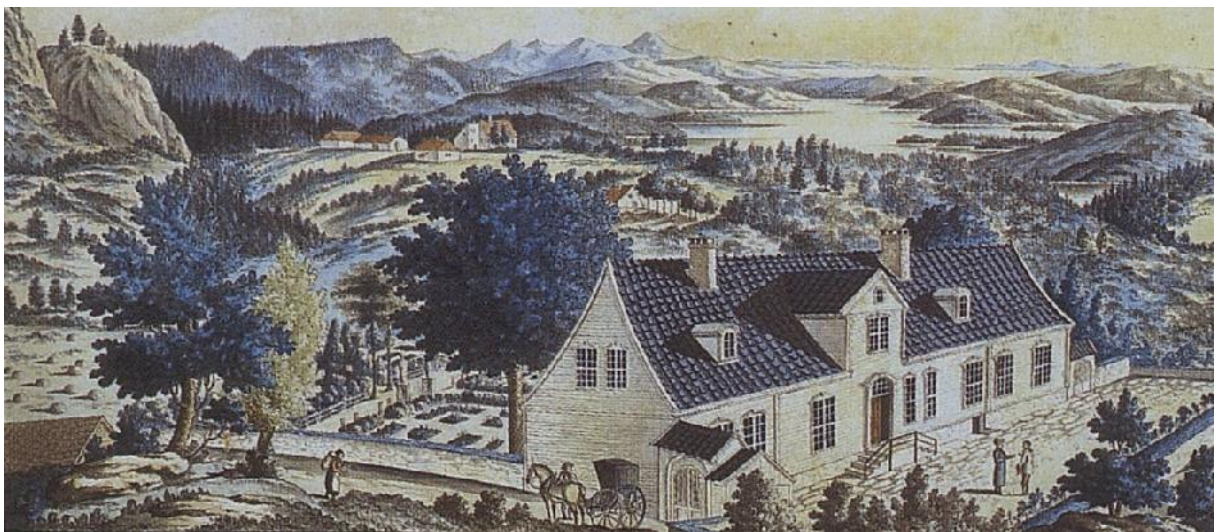

Figur 24. Skur ved Slettebakken.

4.6 Hagen

Hagen er registrert som ikke fredet i Askeladden. Det finnes lite dokumentasjon om hagen ut over det som er vist i Dreiers prospekt og opptegning av Andersen (Figur 26). Her vises det en klart avgrenset prydhage med rennesanseplan mot sør og en åpen plass mot nord og hovedinngangen. I prospektet kan man se en portal inn til hagen mot nord og en portal på vestsiden. Disse er i dag borte, men det er en port i steingarden sør for våningshuset. Et tidlig foto av Slettebakken fra ca. 1910 viser en port og et tilbygg på våningshusets vestside. Dette er ikke med på senere foto eller oppmålingen i 1926.

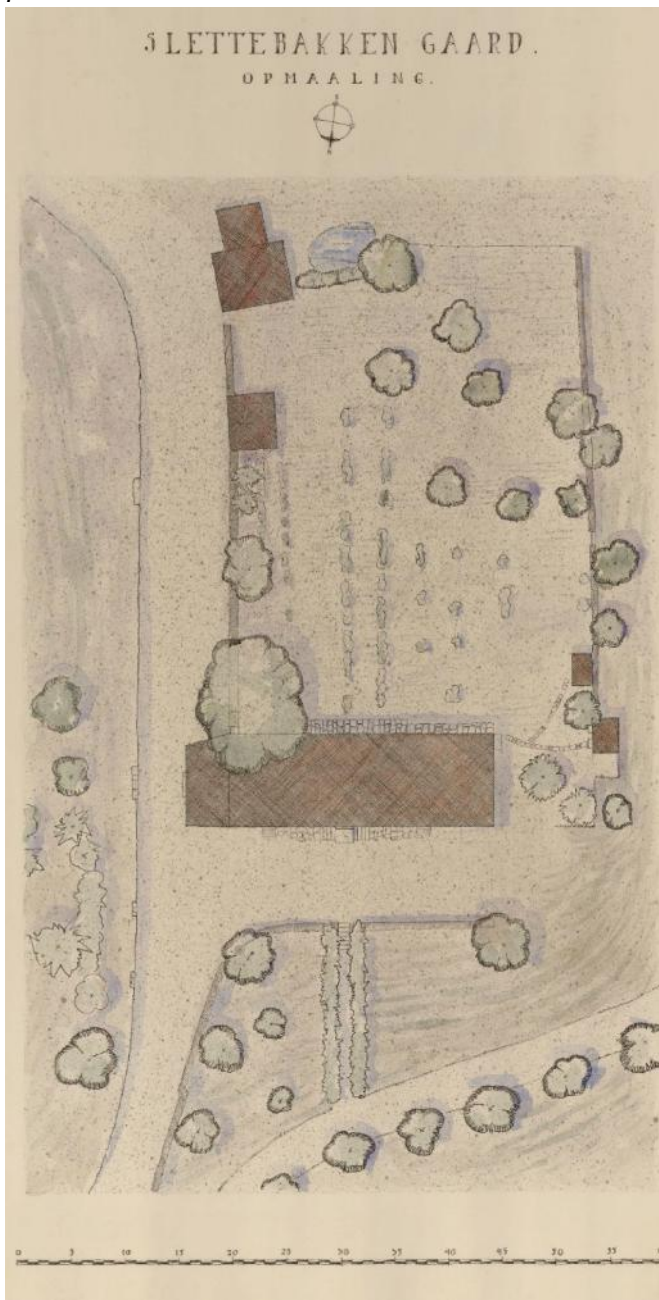
Mot våningshuset er det i Dreiers prospekt vist et stor tre. Dette ser vi igjen på fotografi rundt 1920. Fortsatt står det et svært stort kastanjetre her, men dette treet en nå i ferd med å dø.

Figur 25. Prospekt av Dreier 1808 som viser lyststedet Slettebakken. Her ser man hagen bak huset. Hagen er omkranset av en mur. Foran hovedinngangen er det ikke hage, men en steinbelagt plass

Situasjonsplanen fra 1925 (se illustrasjon under) antyder en dam og noen strukturer i nord/sørlig retning. Dette er ikke synlig i dag. Det vises også at det tidligere har vært en forbindelse nord/sør til det gamle veifaret. Det finnes fortsatt spor av dette i murene mot nord.

Bygdeveien gikk tett ved østenden av huset, slik dagens situasjon er. Et stort kastanjetre ved sørøst-enden av huset kan sees på Dreyers sitt bilde fra 1808. I 1927 var det en gjengroende karusdam i hagen, og gamle morell- og epletrær. Bilde fra 1908 ser ut til å vise et dekke av villheller på nordsiden av huset. Det var torvdekte murer rundt hagen på sørsiden, og en terrasse på nordsiden. Hagen hadde små bed og stier i geometrisk mønster nærmest huset, og her sto flere statuer på høye sokler. Statuene ser ut til å ha stått i sørenden av en markert midtakse fra huset. Denne parterrehagen var i sør avgrenset av et lavt gjerde på tvers, og sør for dette var hagen tettere beplantet med trær.

Figur 26. Opptegning av arkitekt Peter Andersen i 1925.

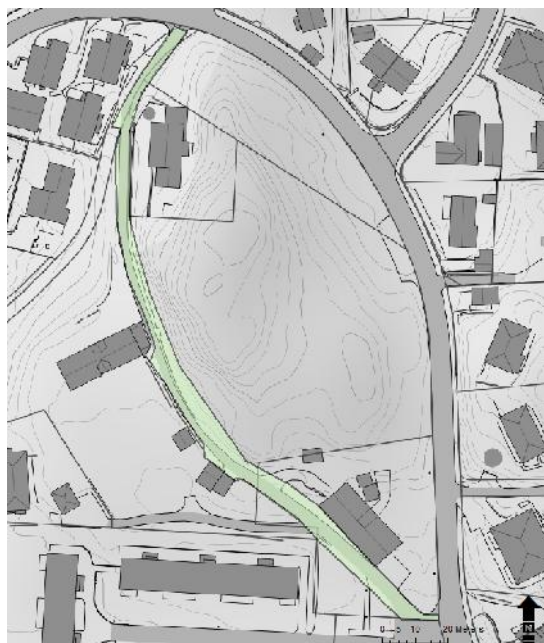
Figur 27. I hekken nord for huset er det fremdeles en åpning med port. I bakgrunnen ser man rekken av parklind.

Steingardene rundt hagen er både vist i kartet fra 1784 (Figur 4) og i Dreiers prospekt (Figur 25). Det var vanlig å etablere prydhager med klare avgrensinger i renessanse- og barokkhager. Dreier viser at denne muren var hvit, og at den nordlige muren er lavere enn de andre – som i dag. I dag er muren uten puss. Alle murene i dag er tørrsteinsmurer som er høyest mot øst – om lag 1,8 meter. I vest er de lavere og delvis falt ned. Mot nord er murene skjult av kraftig vegetasjon. I den nordlige muren er det etablert en port foran hovedinngangen. Denne er fortsatt synlig i hekken som nå dekker muren.

I dag benevnes alle veier rundt Slettebakken gård Wilhelm Bjerknes vei. Tidligere het veien rundt turområdet Slettebakkveien. Den gikk først langs anleggets østside før det bøyde av nord og sørover mot Fana. Siden ble det anlagt en vei nordover med kryss nord for Slettebakken gård. Alle disse veifarene finnes fortsatt; noe er asfaltert, noe er gruslagt, noe er gangsti, og en siste rest er sterkt tilgrodd. Her omtales veien i to bolker; først den gruslagte veien langs Slettebakkens østlige side, som går videre nordover med asfalt, og deretter gangstien med parklindalleen.

4.6.1 Grusvei / asfaltvei – del av Slettebakksveien og del av Wilhelm Bjerknesvei

Vegstykket går fra Slettebakken sin driftsbygning (revet), langs østlig side av hagen, forbi våningshuset, og går herfra videre nordover som en asfaltert vei langs Wilhelm Bjerknes vei 98 og 104-108 og 98. I de eldste kartene, bl.a. fra 1784, ser en at det har vært en godt opparbeidet vei langs Slettebakken hovedgård. Dagens grusveg utgjør denne veien. Den nordlige delen som er asfaltert er nyere, og men er markert i kart fra 1920-tallet. Langs veien og inn i muren er det anlagt steinbenker. **Hvor mange er det? Stemmer det at det er to?**

Figur 28. Kartet viser veien som er gruslagt i sør og asfaltert i nord. Delen som er asfaltert ligger i boligfeltet lengst nord.

Figur 29. I muren langs grusveien er steinbenkene bevart.

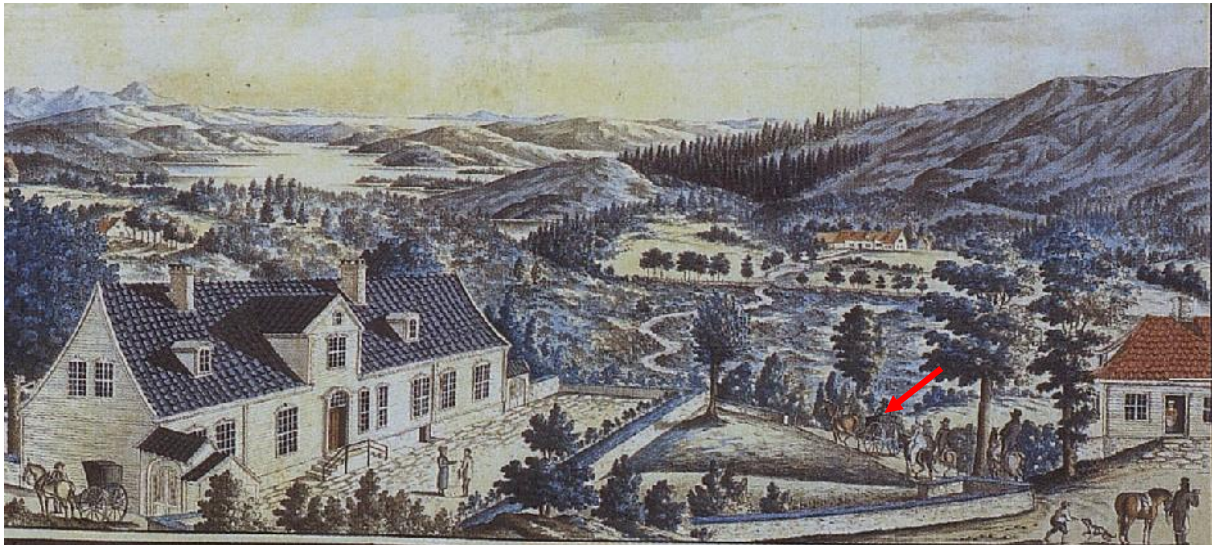
Figur 30. Vegen langs den nå revede driftsbygningen er gruslagt.

4.6.2 Gangvei og allé – del av Slettebakksveien

Nord og vest for våningshuset er det i dag en gangsti. Langs denne står i alt 15 parklinder. Dette er del av den opprinnelige Slettebakksveien som kom fra Fana, rundet Slettebakken gård og fortsatte sørover (dagens grusvei). Parklindene må ha blitt plantet etter at det ble etablert et kryss nord for Slettebakken, og veien fortsatte videre nordover i stedet for å gå langs hagens østside. Eldre foto tyder på at dette kan ha skjedd på slutten av 1800-tallet.

Figur 31. Kartet viser hvor gangstien går.

Figur 32. Utsnitt av prospekt av Dreier 1808 viser den opprinnelige Slettebakksveien (pil). Det er ikke plantet allé.

I flyfoto fra 1951 (Figur 34) er parklindene synlige, og det samme gjelder i foto fra 1961 (Figur 7). Det kan se ut til at det den gang var 16 trær, men at det lengst i nord nå er borte. I bildet fra 1961 er det også laget grusvei mellom tre nr. 12 telt nordfra (i dag tre nr. 11). Denne veien er i dag dels borte, dels et tråkk, men «hullet» på begge sider av treet er merkbart.

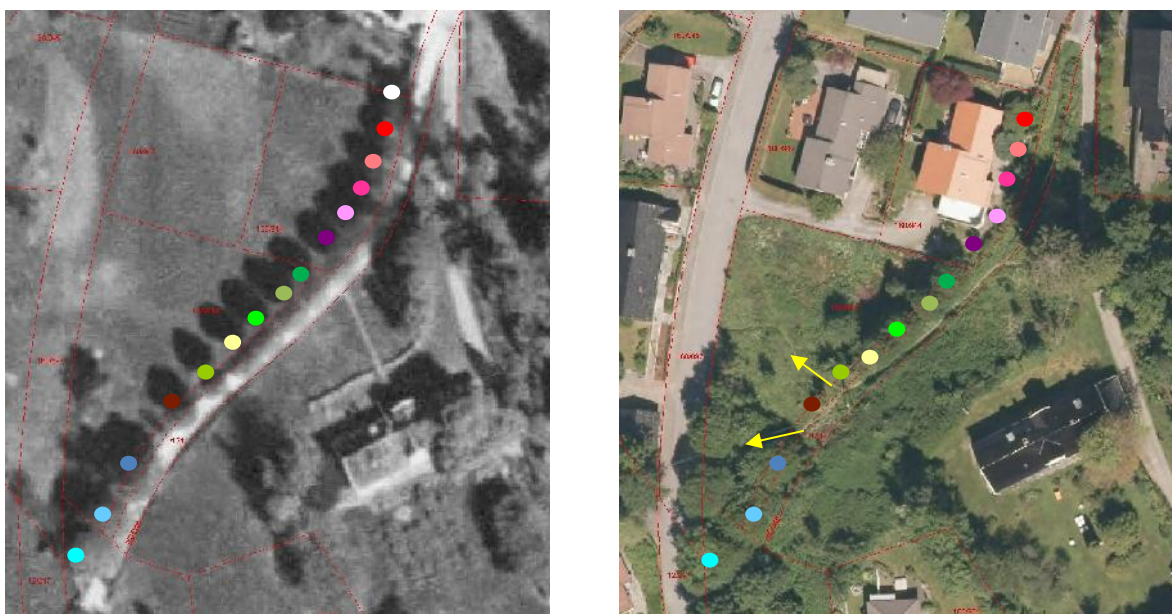

Figur 33. Slettebakkveien nord for våningshuset med allé. Bildet har ukjent alder, men fotografen Olaf Andreas Svanøe fikk sin utdannelse i årene 1880-1890, og levde til 1944. Det antas ut fra dette at trærne er plantet på slutten av 1800-talet. Billedsamlingen UiB.

Det kan se ut til at veien har vært kjørbar helt til midten av 1900-tallet, men i dag er veien et sterkt tilvokst tråkk. Dette gjelder særlig den sørligste delen, som er nærmest

ufremkommelig. Dette skyldes høyst sannsynlig at det i forbindelse med etableringen av Vilhelm Bjerknesvei ble laget alternativ adkomst opp til Slettebakkveien og alléen. Da gikk den nederste delen ut av bruk. Behovet for omleggingen skyldes trolig at høydeforskjellen mellom ny og gammel vei ble for stor.

De fem nordligste trærne blir fremdeles klippet. De ligger inn mot gnr/ bnr 160/ 944. Ved tre nr. 11 telt nordfra, ser en tydelig i terrenget at det har gått veier ned på hver side av treet. Det synes også å stå noe for seg selv, men avstanden mellom trestammene er ikke målt opp. De fire siste trærne i rekken står i det sterkt tilgrodde området. Stien langs disse trærne er ikke i bruk, men det er spor etter veien under vegetasjonen. Muren langs sørlig side av veien (motsatt side av trærne) er f.eks. fortsatt synlig.

Figur 34. Flyfoto over er fra 1951 og 2014. Prikkene markerer identifiserte parklinder. Hvit markering på eldste foto antyder et tre som er fjernet. Ett tre i nederste del er ikke markert, da dette ikke er synlig på flyfoto. På begge sider av tre nr. 11 (burgunder) er det sti vestover – markert med pil på flyfoto fra 2014. Dette er tråkk etter grusveier som ble anlagt her som alternativ tilkomst til Slettebakksveien. Dette skjedde trolig som følge av etablering av Vilhelm Bjerknesvei.

Figur 35. Tærne står fortsatt langs stien som en gang var en kjørbare vei. Bildet er tatt våren 2016 og viser at de øverste fem trærne blir styvd. Her ses også grusveien forbi lystgården til venstre, og enden av den asfalterte delen. Foto: Asplan Viak as

Figur 36. Ett tre (i sørlig del) er sagt ned, og kraftige rotskudd har vokst opp. Fellingingen må ha blitt gjort for svært lenge siden. Treet er ikke synlig på flyfoto, siden kronen på renningene ikke oppnår samme høyde som de andre tærne.

Figur 37. Sti opp til Slettebakkveien og alléen. Den går opp til tre nr. 11.

Figur 38. Rester av mur langs den gamle Slettebakksveien finnes fortsatt. Den har gått langs sørsiden av veien, dvs. motsatt side av lindetrærne. Dette er i den sørligste del, ca. ved tre nr. 14 og 15.

Figur 39. Etableringen av Vilhelms Bjerknesvei har skapt en høydeforskjell til gamle Slettebakksvei. Det er satt opp en betongmur der veien en gang kom ned. Det er fylt inntil muren i bakkant med grove masser. Til venstre for betongmuren ses det siste lindetreet i rekken av 15.

5 KULTURMINNER OG KULTURMILJØ I INFLUENSOMRÅDET

Områder der man venter at kulturminner og kulturhistoriske verdier kan bli påvirket direkte eller visuelt av reguleringsplanen, er definert som influensområde. Influensområdet blir påvirket blant annet av tiltakets lokalisering og utforming, visuelle sammenhenger, vegetasjon og landskap.

I planens influensområde er det få kjente kulturminner. Ca. 400 meter nord for planområdet ligger Slettebakken kirke som er listeført. Om lag 360 meter sørvest, målt i luftlinje, ligger et fredet boplassområde på Fantoft (id114270). Her er det påvist en kokegrop, stolpehull og kullmile. Datering strekker seg fra jernalder til middelalder. På grunn av den store avstanden til planen, samt at området generelt sett er utbygd allerede, forventes det ikke at den kulturhistoriske opplevelsen av disse objektene vil endres som følge av denne planen.

Det er ikke tatt kulturhistorisk stilling til blokkbebyggelsen fra etterkrigsårene som ligger nær planområdet i denne sammenheng. Det foreligger ikke en samlet gjennomgang av de store utbyggingene i Bergen på 50- og 60-tallet, og det er ikke gjort prioriteringer. Det antast at kulturhistoriske verdier knyttet til blokkene finnes, men det forventes ikke at disse vil bli vesentlig påvirket eller redusert som følge av reguleringsplanen.

Det er ikke forventet at kulturminner og kulturmiljø i influensområdet blir berørt av reguleringsplanen.

6 VERDIVURDERING OG OPPSUMMERING

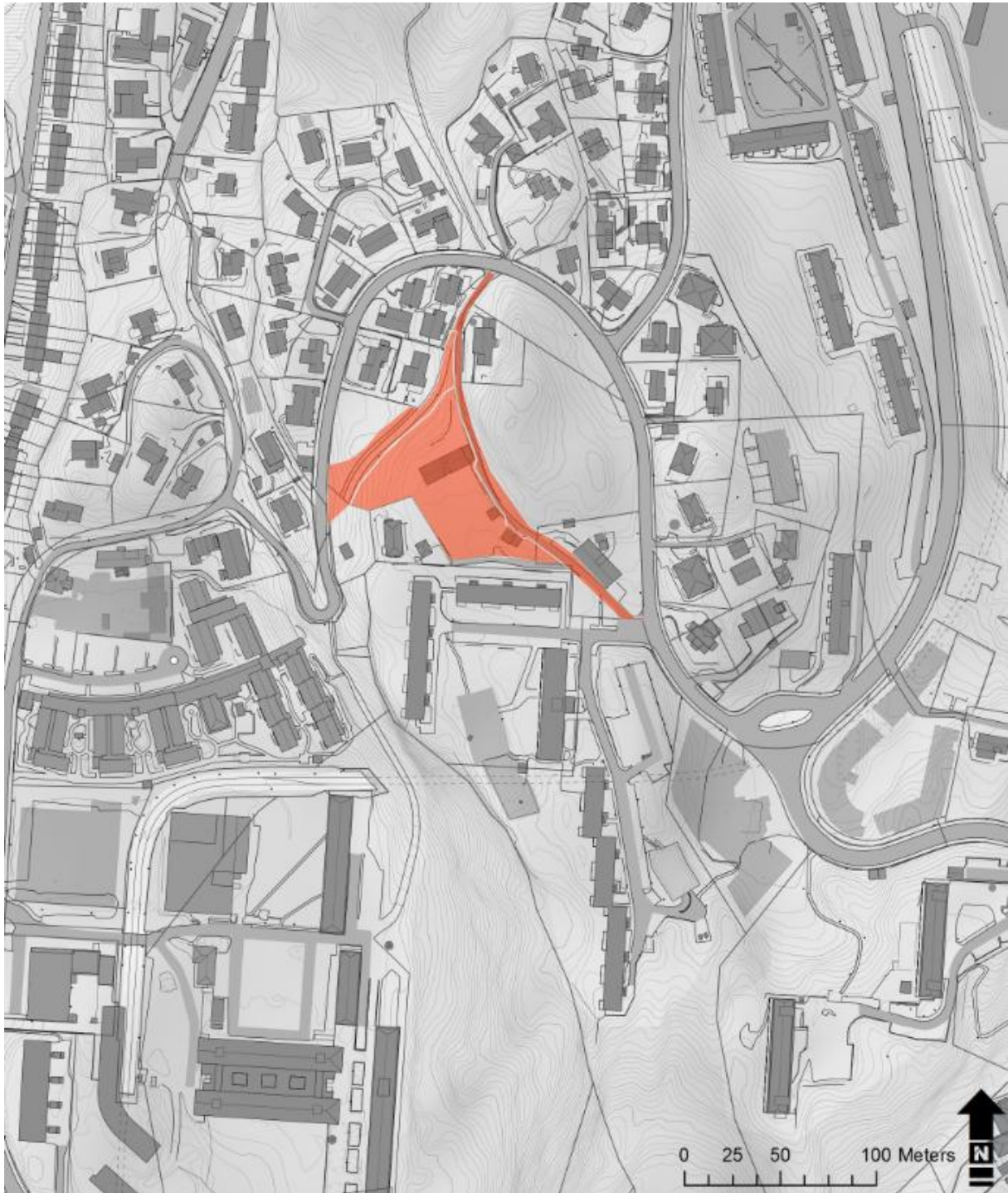
Våningshuset på Slettebakken ble fredet så tidlig som i 1927, og har ut fra dette høy vernestatus og nasjonal kulturhistorisk verdi. Som enkeltobjekt har lysthuset høy opplevelsesverdi, bruksverdi og kunnskapsverdi. Fredningen gjør at det kan stilles krav både til hvilke tiltak som kan gjøres på bygningen, men også hva som kan gjøres i nærområdet rundt. Opplevelsen av det fredete bygget, og forståelse av det, blir sterkt påvirket av området rundt.

Kulturmiljøet på Slettebakken med fredet våningshus, hageanlegg, vegfar og lindeallé ligger i en klar kontrast til omliggende utbyggingsområder. De fleste av hovedstrukturene ved det opprinnelige tun- og hageanlegget er fortsatt intakt, og er lette å lese. Dette gir både stor kunnskapsverdi og opplevelsesverdi. Lysthuset har i seg selv stor arkitektonisk verdi, er identitetskapende og gir stor symbolverdi lokalt. Planområdet omfatter et lite i areal som er fortettet med kulturhistorisk informasjon og fremdeles bevarte sammenhenger mellom objektene. Dette gjør at Slettebakken framstår som en grønn oase, og det står i skarp og betydningsfull kontrast til blokkbebyggelsen like i nærheten. Kvalitetene ved Slettebakken er noe helt annet enn det man finner i området rundt. Slettebakken lystgård er derfor et sted som har verdi, ikke bare som enkeltobjekt, men like mye som et betydningsfullt sted for nærområdet.

Det frittliggende plasseringen med utsyn nordvestover i Bergensdalen er viktig for opplevelsen av Slettebakken lystgård. Den grønne kollen øst for hagen er en viktig buffer for anlegget. Den sørger for avstand til moderne bebyggelse, og den ivaretar noe av forståelsen av Slettebakken som en gård. Kollen er derfor viktig for forståelsen av kulturmiljøet.

Innenfor anlegget finnes flere enkeltminner som er viktige for helheten. Dette er bl.a. steinbenkene langs grusveien, steingardene, hagen, parklind-alléen og våningshuset. Noen av disse enkeltobjektene kan isolert sett være av mindre kulturhistorisk verdi, men er betydningsfulle og viktige som del av det samlede kulturmiljøet.

Kulturhistorisk verdi for Slettebakken kulturmiljø vurderes til stor. Høyest verdi knyttes til våningshuset, uthus, vognskjul, hagen og steingardene rundt hagen.

Figur 40. Kartet viser avgrensingen av kulturmiljøet knyttet til Slettebakken gård. Miljøet har samlet sett stor kulturhistorisk verdi.

7 LITTERATUR OG KILDER

Askeladden. Nasjonal fornminnedatabase. Riksantikvaren. www.asketadden.no

Bergen Byleksikon, nettutgave 2013

Gjerstad, Jo. *Her bygget vi*. Bodoni forlag / Vestlandske boligbyggelag, Bergen 2006

Larsen, Jacob T. *Fana bygdebok*, bind 4. Gards- og ættesoge. 1984. Fana bygdeboknemnd

Lien, Sigrid 2011. *Kolonial skam og borgerlig stolthet*. Historien om et ukjent maleri. Tidskrift for kulturforskning. 10: 96-108.

Eldre Bergens-arkitektur bind II 1941.

Ormhaug, Knut 1998. Dreiers Bergen.

Trumpy, Bjørn *Bergenske lyststeder* Finn Eide A / S Boktrykkeri, Bergen 1977